

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ
KÜTÜPHANE VE DOKÜMANTASYON MÜDÜRLÜĞÜ

ARAŞTIRMA SERVİSİ

Tel: 420 68 39 - 420 75 49 Fax. 420 75 48
e-mail:library@tbmm.gov.tr

**BOSNA-HERSEK CUMHURİYETİ'NDEKİ SİYASİ
GELİŞMELER VE SAVAŞ**

Hazırlayan

İrfan NEZİROĞLU

Mart 1993

BOSNA-HERSEK'TEKİ SİYASİ GELİŞMELER VE SAVAŞ

I. BALKANLARIN ÖZELLİĞİ VE HALEN DEVAM EDEN ANLAŞMAZLIKLAR

Balkan yarımadası din, dil, ırk ve hatta mezhep bakımından dünyanın en karmaşık bölgelerinden birisidir.¹ Bu bölge büyük devletlerin çıkarlarının tarih boyunca çatıştığı ve bu çatışmaların da çoğu zaman savaşımlara yol açtığı bir yer olmuştur. Günümüzde de güncelliğini koruyan birçok anlaşmazlık mevcuttur. Bunları kısa başlıklar halinde öylece özetlemek mümkündür:

1. Türk-Yunan anlaşmazlığı: Kıbrıs, Batı Trakya'daki Türkler, kıta sahanlığı, kara suları, hava sahası ve FIR hattı gibi konularda iki ülke arasında henüz bir çözüme kavuşturulamamış sorunlar vardır.

2. Yunanistan'ın kendi toprakları içerisinde bulunan azınlıkara karşı izlediği politika nedeniyle Bulgaristan, Arnavutluk ve Makedonya ile de arasında anlaşmazlık mevcuttur. Yunanistan, genel bir politika olarak ülkesindeki tüm azınlıkları Helen saymaktadır. Makedonları ise azınlık bile saymamakta hatta böyle bir milletin varlığını reddetmektedir.

3. Makedonya Cumhuriyetinin bağımsızlık kararı Yunanistan'ın engellemeleri karşısında Avrupa topluluğu tarafından tanınmamıştır. Yunanistan ilerde kendi topraklarında da hak iddia edebileceği endişesi ile bu ülkenin ismini değiştirmesini istemektedir. Öte yandan Bulgaristan, Makedonların Bulgar asıllı olduklarını ve Makedoncanın da Bulgarcanın bir lehçesinden başka birşey olmadığını iddia etmektedir.

Makedonlar ise ne Helen ne de Bulgar kökenli olmadıklarını, Makedonya kralı Büyük İskender'den bu yana ayrı bir milli kültüre sahip olduklarını iddia etmektedirler. Ayrıca Bulgaristan'da bulunan Pirin Makedonyası ile Yunanistan'daki Ege Makedonyası'nın birleşmesi ve bütün Maedonların bir milli devlet bünyesinde toplanmaları gerektiğini savunmaktadırlar.²

4. Türkiye-Bulgaristan ilişkileri Bulgaristan'ın bu ülkedeki Türklere karşı aldığı tavıra göre dalgalanmalar göstermektedir. Birkaç yıl öncesinde Bulgaristan hükümetinin buradaki Türklere karşı uyguladığı asimilasyon politikası ilişkileri oldukça gergin bir noktaya getirmişti. Ancak daha sonra komünist iktidarın yıkılması ile birlikte ilişkilerde

¹ İlker Alp, "Balkanlar ve Yugoslavya Olayları" Silahlı Kuvvetler Dergisi, sayfa ?

² Bulgaristan İlimler Akademisi, Tarih Enstitüsü, Macedonia Documents and Materials, Sofya 1978, s.5-15.

bir gelişme gözlenmiştir. Son dönemde gelişen ikili ilişkiler ve bu ülkedeki Türklerin demokratik yollardan parlamentoda ve hatta hükümette temsil imkanı bulması bu sorunu gündemden düşürmüştür.

5. Yunanistan ile Arnavutluk arasında Kuzey Epir ve Güney Epir tartışmaları devam etmektedir. Yunanistan Kuzey Epir'de Yunanlıların yaşadığını iddia ederek bu bölgede hak iddia ederken, Arnavutluk da aynı şekilde Güney Epir'de Arnavutların yaşadığını iddia etmek suretiyle bu topraklarda hak iddia etmektedir.

6. Kosova bölgesi Balkanlardaki en ciddi ve tehlikeli sorunlardan biridir. Sırbistan tarafından 1990 yılında özerk statüsü kaldırılan bu bölgede 2 milyondan fazla Arnavut yaşamaktadır (nüfusun yüzde doksanı). Dolayısıyla Bosna-Hersek'te devam eden savaşın daha sonra bu bölgeye sıçraması halinde Arnavutluk, Yunanistan, Bulgaristan ve hatta Türkiye'nin de kayıtsız kalmaları zordur. Bu ülkeler bir anda kendilerini yeni bir Balkan savaşının içinde bulabilirler ki bu da yeni bir dünya savaşına dahi yol açabilir.

II. BOSNA-HERSEK'TE SAVAŞIN BAŞLAMASI

Bosna-Hersek'teki olaylar diğer iki eski Yugoslav cumhuriyetleri Slovenya ve Hırvatistan'da olduğu gibi bu ülkenin de bağımsızlığını ilan etmesiyle başlamıştır.

Bosna-Hersek Parlamentosu 15 Ekim 1991'de bağımsızlık ilanını kabul etmiş daha sonra da başta AT olmak üzere diğer devletlerden tanınma talebinde bulunmuştur. Bulgaristan, 16 Ocak 1992'de Bosna-Hersek'i tanımıştır. Türkiye de 6 Şubat 1992'de daha önce bağımsızlıklarını ilan etmiş olan Slovenya, Hırvatistan ve Makedonya ile birlikte Bosna-Hersek'i de tanımıştır.

Bosna-Hersek hükümetinin bağımsızlık ilanı burada yaşayan Sırpıları harekete geçirmiştir. Sırpılar da tek taraflı c.arak 9 Ocak 1992'de Bosna-Hersek Sırp Cumhuriyeti'ni kurduklarını açıkladılar.

Sırbistan, eski Yugoslav cumhuriyetlerinin birer birer bağımsızlıklarını ilan ederek Federasyon'dan ayrılmalarına baştan beri karşı çıkmıştır. Bosna-Hersek'te yaşayan Sırpılar da Yugoslavya içerisinde kalmak istediklerini ve % 44'ünü Müslümanların oluşturduğu bir devlette azınlık durumuna düşmek istemediklerini açıklamışlardır.

Avrupa Topluluğu, eski Yugoslav cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını tanımak için referandum yapılması ve çoğunluğun bağımsızlık yönünde oy kullanmasını şart koşmuştu. Bu bağlamda 29 Şubat-1 Mart 1992 günleri arasında Bosna-Hersek'te bir

hal oylaması yapıldı. Nüfusun yüzde otuz üçünü oluşturan Sırp'ların boykot ettiği oylamada halkın % 62'den -katıllaraların % 90'dan- fazlası bağımsızlık lehinde oy kullanmıştır. Avrupa Topluluğu da karşılığında 6 Nisan 1992 günü Bosna-Hersek'i bağımsız bir devlet olarak tanımıştır.

Bosna-Hersek'te savaşın tırmanmasında Sırbistan'ın buradaki Sırp azınlığı kızdırtması önemli rol oynamıştır. Örneğin 4 Mart 1992 günü çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu ve Sırp, Hırvat ve Müslümanlardan oluşan 50.000 kişilik grup bir gösteri yaparak saldırgan Sırp milliyetçiliğini protesto etmişlerdir. 1960'lı yılların meşhur şarkısı "Saraybosna benim aşkı"ı hep bir ağızdan söyleyerek "Biz beraber büyüdük", "İkinci bir Vukovar olmayacağız" şeklinde sloganlar atmışlar³ ancak bunların hiçbirisi savaşı önleyememiştir.

Bosna-Hersek'te "Sırp" diye tanımlanan taraf gerçekte geniş bir grubu içermektedir. Bu grubun içerisinde Bosna'da yaşayan Sırp'ların yanı sıra Federal ordunun bazı birimleri, Sırbistan'dan gelen Sırp'lar, yerel bazı çeteler ve hatta Rusya'dan geldiği iddia edilen gönüllüler de vardır.

Sırbistan, Yugoslavya'nın dağılmasını önleyemeyeceğini anladıktan sonra en azından kendi sınırları dışındaki Sırp'ların yaşadıkları bölgeleri kontrolü altına almayı hedeflemiştir. Sırp'lara ve Sırbistan Devlet Bakanı Slobodan Milošević'e göre, Sırp'ların yaşadığı her yer Sırbistan'dır.⁴ Bosna-Hersek'in kuzey, kuzeydoğu ve orta bölgelerindeki Sırp'ların yaşadığı bölgeler ele geçirilirse Hırvatistan'ın Krayina bölgesinde yaşayan Sırp'larla da bağlantı kurulabilirdi. Bu da Büyük Sırbistan emellerinin hayata geçirilmesi demekti.

Sırp liderler ısrarla Hırvatistan ve Bosna-Hersek'te yaşayan Sırp'ların kendi geleceklerini belirleme hakkına -self-determinasyon- sahip olduklarını savunmaktadırlar. Ancak aynı şekilde Kosova'da yaşayan Arnavutların da bu hakka sahip olduğunu kabul etmemektedirler.

Sırbistan ve müttefikleri Karadağ'ın olaya bu şekilde yaklaşmaları Bosna-Hersek'teki Sırp'ların harekete geçmesinde oldukça etkili olmuştur. Burada yaşayan Sırp'lar, Federal ordu ve Sırbistan'ın desteğinden emin olmasalardı savaşı başlatmaya cesaret edemezlerdi.

³ The European, 12-18 Mart 1992.

⁴ Patrick Moore, "The Widening Warfare In The Former Yugoslavia", RFE/RL Research Report Vol.2, No:1, 1 Ocak 1993.

Bosna-Hersek'in bağımsızlık ilanından sonra yer yer başlayan çatışmalar gittikçe genişlemiş ve zamanla yerel çatışmalardan çıkıp savaş haline dönüşmüştür.

Bosna-Hersek'te savaşla birlikte soruna barışçı yollardan çözüm bulma çabaları da başlamıştır. Çarpışmaları durdurma ve ateşkesi sağlamak için başta AT, BM ve AGİK olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşların girişimleri olmuştur. Şubat ayı içerisindeki görüşmelerde, Bosna-Hersek devlet başkanı Aliya İzzetbegoviç'in etnik bölünmeyi reddetmesi üzerine anlaşmaya varılamamıştır.

27 Nisan 1992'de Sırbistan ve Karadağ cumhuriyetleri Federal Yugoslav Cumhuriyetini kurduklarını açıkladılar. Bu gelişme üzerine Bosna-Hersek hükümeti kendi topraklarındaki Federal Ordu birliklerinin işgalci durumuna düştüğünü belirterek derhal çekilmesini istemiştir. Ancak Federal Ordu çekilmediği gibi, Bosna-Hersek'teki Boşnak ve Hırvatlarla karşı Sırların saflarında saldırıya geçmiştir. Hatta devlet başkanı Aliya İzzetbegoviç esir alınmıştır. Ancak BM barış gücünün devreye girmesi ile 24 saat sonra serbest bırakılmıştır.

Mayıs ayı içerisinde yeni Yugoslavya hükümeti Bosna-Hersek'teki Federal Ordu birliklerini kendi denetiminden çıkardığını ve bundan sonraki eylemlerinden kendilerinin sorumlu tutulamayacağını ilan etti.

Bosna-Hersek'teki Hırvatlarla Müslümanlar başlangıçta Sırlara karşı birlikte mücadele etmişlerdir. Ancak zamanla bu işbirliğinde bazı çözümler oldu. Bunda din farkı önemli rol oynadı. Hırvatistan Cumhurbaşkanı Franjo Tuđman Müslümanları Hırvatlar ve diğer Hristiyanlar için bir tehdit olarak gördüğünü zaman zaman belirtmiştir.⁵

Müslümanlar da Bosna-Hersek'i paylaşmak için Sırlarla işbirliğine gidebilecekleri endişesi ile Hırvatlarla fazla güvenememişlerdir. Nitekim 5 Mayıs 1992 günü Sırp ve Hırvat temsilciler Avusturya'nın Graz kentinde gizlice bir araya gelerek aralarındaki savaşı durdurmak ve Bosna-Hersek topraklarını bölüşmek konusunda anlaşmaya vardıklarını açıklamışlardır.⁶ Temmuz ayının ilk haftasında da Hırvatlar, Mostar ve çevresindeki bazı yerleşim birimlerini içine alan "Bosna-Hersek Hırvat Devleti"ni kurduklarını açıklamışlardır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Bosna-Hersek'teki Sırp vahşetine karşı ilk ciddi tepkisini 30 Mayıs'ta 13'e karşı 0 ve iki çekimser oy ile, Yugoslavya'ya bazı

⁵ age.

⁶ International Herald Tribune, 8 Mayıs 1992.

yaptırımlar uygulanmasını öngören 757 sayılı kararı alarak göstermiştir.⁷ Kararda öngörülen yaptırımlar şu şekilde özetlenebilir:

- Petrol dahil gıda maddeleri ve ilaç dışında Yugoslavya'dan yapılan ihracatın durdurulması,
- Yugoslavya'da imal edilen malların ithalinin yasaklanması,
- Yugoslavya'nın dış ülkelerdeki mal varlığı ve banka hesaplarının dondurulması,
- Kültürel, diplomatik, sportif, bilimsel ve teknik alanlardaki işbirliğinin askıya alınması,
- Yugoslavya'dan dış ülkelere ve dış ülkelere de bu ülkeye yapılan uçak seferlerinin ertelenmesi.

III. SAVAŞIN BOYUTLARI

i. Sırpların Etnik Temizleme Politikası ve Katliamın Boyutları

Bosna-Hersek'te olup bitenleri bir savaş olarak tanımlamak zordur. Çünkü savaşta bu işe niyetli ve hazırlıklı insanların karşılıklı mücadelesi söz konusudur. Oysa Bosna-Hersek'teki olay savunmasız bir halkın akla gelebilecek her türlü metodlar kullanılarak yok edilmesidir.

Bosna-Hersek'te her taraf sistemli bir şekilde yakılıp yıkılmaktadır. The Guardian muhabiri, Orta Avrupa'da sivil hedeflerin bu derece sistemli bir şekilde yakılıp yıkıldığına bir daha rastlanmadığını yazmaktadır. Savaşı tanımlarken de "Biz burada bir savaşa şahid olmuyoruz. Bizim gördüğümüz şehre (Saraybosna) yapılan tek taraflı saldırılardır sadece"⁸ demektedir. Sırplar planlı bir şekilde etnik temizleme politikasını uygulamaya koymaktadırlar.

"Etnik temizleme" kavramı ilk defa yaklaşık birbuçuk yıl önce The Washington Post gazetesi tarafından Sırp askerlerinin eski Yugoslavya'nın bazı bölümlerinde yaptıklarını tanımlamak için kullanılmıştır.⁹ Etnik temizleme politikası bir etnik grubun, sosyal sınıfın ya da dini toplumun sistemli bir şekilde yok edilmesini hedefler. Bunun için de çeşitli araçlar kullanılabilir. Ancak hepsinin ortak yanı bir halkın zor kullanılarak madur edilmesidir.

⁷ Facts on File, Vol.52, No: 26899, 4 Haziran 1992.

⁸ The Guardian, 30 Mayıs 1992.

⁹ International Herald Tribune, 24-25 Aralık 1992

ii. Toplama Kampları ve İşkence

Geçen yılın Ağustos ayı içerisinde dünya televizyonlarında çıkan haber ve görüntüler ilk defa toplama kamplarının varlığını gündeme getirmiştir. Akla gelebilecek her türlü baskı ve işkence metodlarının uygulandığı bu kampların sayısının 105'ten fazla olduğu tahmin edilmektedir. Bu kamplardan 1992 Nisan ayından bu yana 260.000 insanın geçtiği, bu insanlardan 17.000'den fazlasının işkencelere dayanamayarak hayatlarını kaybettikleri bildirilmiştir.¹⁰

Bosna-Hersek'teki toplama kamplarının varlığı Birleşmiş Milletler ve AGİK yetkililerince de daha sonra doğrulanmıştır. L'express dergisinin 5 Şubat 1993 sayılı nüshasında çıkan bir habere göre, şu anda Sırpların kontrolüne 21, Hırvatları 6 ve Müslümanların da 6 olmak üzere Bosna-Hersek'e toplam 33 toplama kampı mevcuttur. Ancak kampların çok azı BM ve diğer uluslararası örgüt temsilcileri ile gazetecilere açıldığından, gerçek rakamın yukarıda da belirtildiği gibi bunun çok üzerinde olduğu iddia edilmektedir. Derginin tesbit edebildiği kamplar şunlardır:

Sırpların kontrolündeki kamplar

1. Bosanski Novi
2. Prijedor (Keraterm)
3. Ternopolje
4. Omarska
5. Manjaca
6. Kotor Varos
7. Bosanski Brod
8. Doboş
9. Modrica
10. Bosanski Samac
11. Brcko
12. Brezovo Polje
13. Bijeljina
14. Zvornik
15. Sekovici
16. Vogosca
17. Rogatica

---

¹⁰ Newsweek, 17 Ağustos 1992.

18. Visegrad

19. Goradze

20. Foça

21. Trebinje

Hırvatların kontrolündeki kamplar:

1. Slavonski Brod

2. Odzac

3. Livno

4. Mostar

5. Caplijna

6 . Ljbuski

Müslümanların kontrolündeki kamplar

1 . Cazin

2. Zenica

3. Visoko

4. Konjic

5. Tarçin

6. Sarayevo

Kampların varlığı başlangıçta Sırp liderler tarafından inkar edilmiş ve bunun Müslümanlar tarafından bir propaganda malzemesi olarak ortaya atıldığı iddia edilmiştir. Daha sonra da gayet masumane bir şekilde kampların kendi denetimleri dışında oluşturulduğunu, bunları uluslararası denetime açabileceklerini ve hatta bu kampları kapatacaklarını belirtmişlerdir.¹¹

Öte yandan Saraybosna'daki Birleşmiş Milletler yardım konvoyu yetkilileri bir ay öncesinden kampların varlığından haberdar olduklarını, ancak durumu üst mercilere bildirmenin kendilerinin görevleri olmadığını söylemişlerdir. Gazeteciler bulup haber yapmasaydılar, kampların varlığından uzun süre daha kimsenin haberi olmayacaktı.¹²

Kampların varlığı belli olduktan sonra bazı kamplarda inceleme yapmalarına izin verilen uluslararası Kızılhaç yetkilileri, görevlerinin kamplarda gözlem yapıp

---

¹¹ The Guardian, 10 Ağustos 1992.

¹² Financial Times, 10 Ağustos 1992.

tutukluların korunması hususunda tavsiyelerde bulunmak olduğunu söylemişlerdir.¹³

Görünen o ki hiç kimse riske girip sorumluluk almak istememektedir.

Kamplarda akla gelmedik işkenceler yapılmaktadır. Dayak günlük adetlerden biri haline gelmiştir. Dayaktan en çok da kamplardaki yazar, doktor, öğretmen gibi entellektüel insanlar nasiplerini almaktadırlar. Kadınlara tecavüz edilmekte ve bunlardan birçoğu da işkenceden hayatlarını kaybetmektedirler.¹⁴

Bosna-Hersek'teki Sırpların lideri Radovan Karadziç, kampları uluslararası denetime bırakabileceklerini açıklamıştır. Belgrad'daki bir diplomata göre Karadziç'in asıl hedefi evleri yıkılıp geride hiçbirşeyleri kalmayan yüzbinlerce göçmeni Avrupa ülkelerine göçe zorlayıp, bu deritten en karlı şekilde kurtulmaktır.¹⁵

iii. Göçmenler

Bosna-Hersek'te sivil halk ve göçmenler savaşın bir sonucu değil bizzat hedefidir. Sırpların amacı bu toprakları yerli Boşnaklardan temizleyip oralara sahip olmaktır. Bosna-Hersek'te savaşın başlamasından sonra yaklaşık 2-3 milyon insan yerlerinden edilmiştir. Bu rakam 4.3 milyonluk Bosna-Hersek nüfusunun yarısından fazlasını teşkil etmektedir.

Bosna-Hersek'li göçmenler Avrupa için de ciddi bir sorun olmuştur. Avrupa ülkeleri bu insanların tekrar eski topraklarına dönmelerinin, pek muhtemel olmadığını gördüklerinden, göçmenleri kabul etmekte isteksiz davranmışlardır.

Eski Yugoslavya toprakları içinde ve dışındaki toplam mülteci sayısı 3.650.000 olarak tahmin edilmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin raporuna göre, 14 Aralık 1992 tarihi itibarıyla mültecilerin ülkelere göre dağılımı ise şöyledir:

Toplam Mülteci Sayısı	3.650.000
Eski Yugoslavya toprakları içindekiler:	
Bosna-Hersek'te	1.661.000
Hırvatistan'da	718.000
Sırbistan'da	433.000
Slovenya'da	75.000
Karadağ'da	62.500
Makedonya'da	19.000
BM koruması altındaki bölgelerde	87.000

¹³ age.

¹⁴ International Herald Tribune, 7 Ağustos 1992.

¹⁵ Financial Times, 7 Ağustos 1992.

Eski Yugoslavya toprakları dışındakiler:

Almanya'da	250.000
İsviçre'de	80.000
Avusturya'da	73.000
İsveç'te	62.000
Macaristan'da	40.000
Türkiye'de	18.000
İtalya'da	16.000
Çekoslavakya'da	10.000
Fransa'da	4.200
Diğer devletlerde	41.000

(15-01-1993/ Cumhuriyet)

Batının kabul ettiği göçmen sayısı, yerlerinden edilen insanların çok az bir kısmına karşılık gelmektedir. Geri kalanlar ise toplama kamplarında Sırp'ların insafına terk edilmişlerdir.

İnsan hakları konusunda ne kadar duyarlı olduğu herkesçe bilinen Batı dünyası, Bosnalı göçmenlere kucak açma konusunda birçok üçüncü dünya ülkesinin de gerisinde kalmıştır. Örneğin 9.5 milyon nüfuslu Malavi 950.000 göçmene yurt olmuştur. Pakistan yıllar süren işgal ve savaş nedeniyle 3.6 milyon Afganlıyı topraklarında barındırmıştır.¹⁶

Almanya'nın, göçmenlerin diğer Avrupa ülkeleri tarafından paylaşılması önerisi kabul görmemiştir. Buna karşılık İngiltere ve Fransa Bosnalı halka gerekli yardımı ulaştırarak yerlerinde kalmalarının sağlanması politikasını desteklemişlerdir.¹⁷

Birleşmiş Milletler Soykırımı Sözleşmesi milli, dini ve etnik bir grubu yok etmeyi hedefleyen öldürme, yaralama gibi her türlü davranışı hukuk dışı saymıştır.¹⁸ Sözleşme Amerikan Senatosunca da 1988 yılında Ceza Kanununun bir parçası olarak onaylanmıştır. Ancak dünya kamuoyu Bosna-Hersek'te olup bitenlerin bir soykırım olup olmadığı konusunda bir görüş birliğine varmış değildir.

¹⁶ The Economist, 1 Ağustos 1992.

¹⁷ The Daily Telegraph, 5 Ağustos 1992.

¹⁸ Newsweek, 17 Ağustos 1992.

Savaşın sonra göçmenlerin tamamının topraklarına geri dönebileceklerini düşünmek saflık olur. Dolayısıyla sonuçta Sırpların elinde başlangıçta olduğundan daha fazla toprak olacaktır.¹⁹

iv . Psikolojik Savaş: Tecavüz Kampları:

Bosna-Hersek'te savaşın bir boyutunu da Sırpların müslüman kadınlara karşı sistematik bir şekilde uyguladıkları tecavüzler oluşturmaktadır. Tecavüzler için "sistematik" terimini kullanmak yerinde bir ifadedir. Çünkü esir alınan Sırp asker ve milislerin bazıları da bu işi istemedikleri halde komutanlarının baskıları ile yaptıklarını itiraf etmişlerdir. Bu konu, Uluslararası Af Örgütü'nün hazırladığı raporda da teyid edilmiştir.²⁰ Aynı raporda ayrıca erkeklerin birbirleri ile cinsel ilişkiye girmeye zorlandığı da iddia edilmiştir.

The Guardian gazetesinin 19 Aralık 1992 tarihli sayısında "Sırp Tecavüz Kamplarının Unutulan Kadını" başlığı ile verdiği haberde, Bosna'da 17 tane tecavüz kampı tesbit edilmiştir. Bu kampların bulundukları yerler şuralardır:

1. Bosanski Gradiska'daki Kamp
2. Kozarac yakınındaki Dip Jale'deki bıçkı fabrikası
3. Kotor Varos'daki bıçkı fabrikası
4. Velagici'deki özel evler
5. Doboj'daki Cafe Perco
6. Cafe Vestfallia ve Hotel Galep
7. Caparde Mobilya Teşhir Salonu
8. Boljkovica köyündeki evler
9. Vogosca'daki Cafe Sonja
10. Saraybosna'daki Vraca Öğrenci Yurdu
11. Saraybosna yakınlarındaki Soulac'daki evler
12. Rogatica'daki Ortodoks Papazlar Evi
13. Rogatica'da bir Ortaokul
14. Vilina Vlas'daki Spa Oteli
15. Miljevina'da bir Otel
16. Foca'da bir ilkokul

---

¹⁹ The Economist, 1 Ağustos 1992.

²⁰ The Economist, 23 Ocak 1992.

17. Kolinovik'de bir ilkokul (The Guardian, 19 Aralık 1992)

Avrupa Topluluğu tarafından bölgeye gönderilen araştırma ekibinin yaptığı çalışmalar sonucunda Bosna'da 20.000'in üzerinde Müslüman kadın ve kızın tecavüze uradıkları açıklanmıştır. Grup, tecavüzlerin rastgele olmadığını aksine etnik temizleme politikası ile "daha büyük bir Sırbistan" kurma hedefinin bir parçası olarak toplu eylemler halinde gerçekleştirildiğini doğrulamıştır.²¹ Tecavüz savaşın bir yan ürünü olmaktan ziyade müslümanların moralini bozmak ve onları göçe zorlamak için Sırplar tarafından bilinçli ve sistematik bir şekilde kullanılan bir araçtır.

Bosna hükümetine göre şu ana kadar 30.000 kadına Sırplar tarafından tecavüz edilmiştir.²² Birçok tecavüz kurbanının, eşleri dahil kimseyle konuşmak istememeleri ve başlarından geçenleri anlatmamaları da dikkate alındığında, bu sayının daha da artması muhtemeldir. Tecavüze uğrayanlar arasında 6-7 yaşlarındaki çocuklardan 60-70 yaşlarındaki kadınlara kadar insanlar vardır. Bunların büyük bir kısmı yaralanmalar ya da geçirdikleri psikolojik travmalar sonucu hayatlarını kaybetmişlerdir.²³

Tecavüz kamplarından kaçabilen ya da herhangi bir şekilde kurtulmayı başaran kadınların anlattıkları hikayeleri tüyler ürperticidir. Cepheden dönen Sırplar bu kamplara gelip istedikleri kadın ve kızları alıp götürmektedirler. Götürülenlerin ancak bir kısmı geriye dönebilmektedir. Kadınlara kocalarının, kızlara annelerinin ve analara da kızlarının önünde tecavüz edilmesi, Sırpların bu konuda ne kadar vahşi olduklarını ve tecavüzü nasıl bir psikolojik silah olarak kullandıklarını göstermektedir. Bosnalı annelerin erkek çocuklar gibi görünsünler diye kızlarının saçlarını kesmeleri ya da yaşlı görünsün diye başlarına atkı atmaları bile kızlarının Sırplar tarafından alınıp götürülmesini engelleyememiştir.

Bosnalı kadınlara tecavüz eden Sırpların çoğunluğu doğudaki Sırp bölgelerinden getirilmişlerdir. Çünkü kendi bölgelerindeki Sırplar yıllarca içiçe yaşamış olmalarından dolayı müslümanlara yumuşak davranabiliyorlardı.²⁴ Tecavüze uğrayan kadınlar çeşitli hakaretlere maruz kalmakta ve dövülmektedirler. Sırplar akıllarına gelen her türlü baskı ve işkence metodlarını da tecavüz sırasında kullanmaktadırlar.²⁵

²¹ International Herald Tribune, 9-10 Ocak 1993.

²² International Herald Tribune, 28 Aralık 1992.

²³ The Independent, 6 Ocak 1993.

²⁴ The Guardian, 9 Aralık 1992.

²⁵ The Independent, 6 Ocak 1993.

Avrupa Topluluğu'nun bölgeye gönderdiği gözlemciler, Sırp'ların kurbanlarına daha fazla acı vermek ve onları rencide etmek için özel gayret sarfettiklerini ifade etmişlerdir. Birçok kadın ve özellikle de çocuklar tecavüz sırasında ya da sonrasında hayatlarını kaybetmektedirler.²⁶

Bosna'da Sırp tecavüzlerinden canlı olarak kurtulanlarsa psikolojik yıkıma girmektedir. Hamile kadınlardan bazılarının Sırp çocuklarını doğurmamak için intihar ettikleri söylenmektedir. Başlarından geçen insanlık dışı olaylardan sonra dokuz ay karnında bir düşman çocuğunu taşımak binlerce kadını ruhi bunalıma sokmak için yeterli bir sebeptir.

Sırp'lar müslüman kadınlara yapılan tecavüzler konusunda kendilerini savunarak suçlu olmadıklarını iddia etmektedirler. Bir gazeteci, Bosnalı Sırp'ların lideri Radovan Karadziç'le yaptığı görüşmeyi anlatırken, onu "karşısındakinin gözünün içine bakarak yalan söyleyebilen politikacıların en ustası" diye tarif etmiştir. Avrupa Topluluğu ve Uluslararası Af Örgütü'nün raporlarında da yer alan tecavüz olayları için Karadziç, ırza geçme konusunda hiçbir kanıt olmadığını ve bunun savaş zamanında değil barış zamanında da olduğunu söylemiştir.²⁷ Karadziç, tecavüzün sistematik olmadığını hususunda direterek, kendi komutanlarının buna kesinlikle izin vermediğini ve hatta tecavüze yeltenen askerleri cezalandırdığını da ifade etmiştir.²⁸ Ancak Uluslararası Af Örgütü'nün raporuna ve tecavüz kurbanlarının ifadelerine bakıldığında olayın sistematik bir şekilde ve zaman zaman komutanların bizzat teşvikleri ve de baskıları ile yapıldığı görülmektedir.²⁹

Diğer Sırp'lar da yaptıklarını inkar etmekte Karadziç'ten pek aşağı değillerdir. Bosnalı Sırp'ların tek taraflı olarak ilan ettikleri devletin Dışişleri Bakan Yardımcısı Todor Dutina, tecavüz konusundaki iddiaları "müslümanların, Cenevre'deki barış görüşmelerini baltalamak ve askeri müdahaleye yol açmak için bilerek başvurdukları bir yol" olarak değerlendirmiştir.³⁰

Dünya Kiliseler Birliği Bosna'daki çatışmada tecavüzün bir savaş silahı olarak yaygın bir şekilde kullanıldığını açıklamıştır.³¹ Birlik, tecavüzcülerin savaş suçlusu olarak yargılanmalarını da istemiştir.

²⁶ International Herald Tribune, 28 Aralık 1992.

²⁷ Sabah, 10 Şubat 1992.

²⁸ age.

²⁹ The Economist, 23 Ocak 1993.

³⁰ International Herald Tribune, 9-10 Ocak 1993.

³¹ The Times, 23 Aralık 1992.

IV. BOSNA-HERSEK'TEKİ SİRP SALDIRILARINA TEPKİLER

i. Türkiye ve İslam Dünyasının Yaklaşımı:

Türkiye 6 Şubat 1992'de Slovenya; Hırvatistan ve Makedonya ile birlikte Bosna-Hersek'i de bağımsız bir devlet olarak tanımıştır. O günden beri de bölgedeki çatışmaya barışçı yollardan çözüm bulunması yönündeki girişimleri desteklemiştir. Türkiye tek taraflı bir müdahalenin mümkün olamayacağını savunmaktadır. Bu nedenle uluslararası barış girişimlerini desteklemenin yanında, dünya kamuoyunu harekete geçirmek için de çaba sarfedilmiştir.

17 Haziran 1992 günü Türkiye'nin girişimiyle İstanbul'da İslam ülkeleri Dışışleri Bakanları toplantısı yapılmıştır. Toplantıda BM kararlarının desteklendiği açıklanarak Sırbistan kınanmıştır. Ayrıca Güvenlik Konseyi barışın sağlanması için gerekirse kara, deniz ve hava kuvvetlerini devreye sokmaya çağırılmıştır.

Savaş durdurmak için yapılan diplomatik girişimlerin sonuç vermemesi Türkiye'nin politikasında da bazı değişikliklere yol açmıştır. Türkiye Bosna-Hersek'teki Sırp vahşetinin ancak BM çatısı altında bu ülkeye yapılacak sınırlı bir askeri müdahale ile durdurulabileceğini savunmaktadır.

Türkiye, başta İslam Konferası örgütü, Avrupa Topluluğu ve Birleşmiş Milletler olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşlardaki girişimlerini ısrarla devam ettirmiştir. 10 Eylül 1992 günü Türkiye'nin çağrısı ile Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi İstanbul'da olağanüstü toplanmıştır. Sırp'ların saldırgan olarak ilan edildiği bu toplantıda ev sahipliği ve dönem başkanlığı yapan Türkiye'nin, askeri müdahale dahil, daha sert önlemler alınması yönündeki önerileri sonuçsuz kalmıştır.³²

25 Kasım 1992'de yine Türkiye'nin girişimi ile İstanbul'da bir konferans düzenlenmiştir. On Orta Avrupa ve Balkan ülkesinin katıldığı İstanbul Konferansı sonucunda yayınlanan ortak bildiride, etnik temizleme sonucu elde edilen toprak kazanımlarının geçersiz olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca eski Yugoslav cumhuriyetlerinin toprak bütünlükleri, bağımsızlıkları, egemenlikleri ve ulusal kimliklerine saygı gösterilmesi çağrısında bulunulmuştur. Akan Müslüman kanının ne pahasına olursa olsun durdurulması gereğinin vurgulandığı toplantıya Türkiye'nin yanı sıra Slovenya, Hırvatistan, Makedonya, Bulgaristan, Arnavutluk, Romanya, İtalya, Macaristan, Avusturya dışışleri bakanları ya da temsilcileri katılmıştır.³³

³² Hürriyet, 11 Eylül 1992.

³³ Türkiye, 26 Kasım 1992.

2 Aralık 1992 günü Cidde'de yapılan İslam Konferansı örgütü toplantısında Bosna-Hersek'teki Sırp saldırılarının durdurulması için Birleşmiş Milletler'e askeri güç kullanması, Bosna-Hersek'e uygulanan silah ambargosunun kaldırılması ve Sırpların ellerindeki ağır silahların kontrol altına alınıp imha edilmesi çağrısında bulunulması kararlaştırılmıştır.³⁴

21 Ocak 1993'de Dakar'da yapılan İslam Zirvesi'nde Türkiye bir tasarı sunmuştur. Sırlara BM şemsiyesi altında askeri müdahalede bulunulmasını, müdahale yapılmazsa Bosnalılara kendilerini savunma imkanı verilmesini ve silah ambargosunun kaldırılıp güvenlik bölgelerinin oluşturulmasını öngören Türk planı ilgi görmüştür. Zirvede daha önce alınan kararların teyid edilmesi yanında, Bosna'daki uçuş yasağının zor kullanılarak uygulanması ve Sırpların ellerindeki ağır silahlara el konulması da istenmiştir.³⁵

Türkiye Bosna-Hersek'teki Sırp zulmünü her vesile ile uluslararası platformlarda gündeme getirirken, prensip olarak Birleşmiş Milletler'in barış çabalarını desteklemekte ve tek taraflı müdahaleden kaçınmaktadır.

ii. ABD'nin Savaşa Yaklaşımı

ABD'nin savaşa yaklaşımını Bush ve Clinton dönemleri olmak üzere iki bölümde incilimik gerekir. Eski başkan Bush'un körfez savaşıdan sonra açıkladığı yeni dünya düzeni ilkeleri dikkate alındığında, herkesin beklentisi Amerika'nın Irak gibi Sırbistan ve Karadağ cumhuriyetlerini de cezalandırması yönünde idi. Yeni dünya düzeninde devletlerin sınırlarının güç kullanılarak değiştirilmesi söz konusu olmayacaktı. Başkan George Bush yeni dünya düzenini "terör tehlikesinden uzak, barışçı, doğulu-batılı, kuzeyli-güneyli tüm dünya uluslarının barış içinde bir arada yaşayacakları bir düzen" olarak tanımlamıştı.³⁶ Ancak bağımsız Bosna-Hersek devletine karşı Sırpların başlattığı saldırıların cezasız kalması, bu ilkenin bir temenniden başka bir şey olmadığını göstermiştir.

Bush dönemi Amerikan politikasında, bu ülkedeki seçimlerin de etkisi olmuştur. Amerika'daki başkanlık seçimleri tüm dikkatleri iç politika üzerinde yoğunlaştırmıştı. O dönemde gerek Demokratlar ve gerekse Cumhuriyetçiler Balkanların güvenliğinin kendilerinden ziyade Avrupanın bir sorunu olduğu görüşünde birleşmişlerdir.

³⁴ Türkiye, 3 Aralık 1992.

³⁵ Türkiye, 12 Ocak 1992.

³⁶ T.B. Miller, "A New World Order" World Today, Ocak 1992. Vol.48, No:1, sayfa:7.

Kamuoyu arasındaki yaygın görüş, yoksulluk, işsizlik ve bütçe açığı gibi sorunlar dururken dikkatlerin Bosna-Hersek üzerine çevrilmemesi yönündeydi. Kaldı ki Amerika'da birçok insanın Yugoslavya'nın nerede olduğunu dahi bilmediği ya da insanların niçin savaştıklarından habersiz oldukları iddia edilmiştir.³⁷ Bu da askeri müdahale olmayışının gerçek nedenini ortaya koyuyor: Kamuoyunun ilgisizliği ya da gereken ilgiyi göstermemesi.

Amerika Birleşik Devletleri başkanı Bush sürekli olarak Vietnam'ı gündeme getirerek, yeni bir gerilla savaşına girmek istemediklerini açıkça belirtmiş ve "Bir askeri dahi savaşa göndermeden önce onu oradan sağ olarak nasıl geri getirebileceğimizin hesabını yapmalıyız"³⁸ demiştir.

Amerikan yönetiminin eski Dışişleri Bakanı Lawrence S. Eagleburger, Bosna'daki insanlık dramından sorumlu 7 kişiyi insanlığa karşı suç işlemiş olmaktan sorumlu tutmuştur. Bunlar;

. Borislav Herak; Bosna ordusu tarafından tutuklanan ve Bosnalı bir Sırp olan bu Herak 230 sivil öldürdüğünü itiraf etmiştir.

. Hırvat çetelerinin Arif ve Adil diye bilinen iki üyesi. Bunlar da otobüs konvoyundaki 50 Sırp kadın ve çocuğu öldürmekten sorumlu tutuluyor.

. Zeljko Raznjatović; Kaplanlar diye bilinen Sırp çetesinin lideri. 3.000 sivilin toplu olarak öldürülmesinden suçlanıyor.

. Vojislav Seselj; Sırp militanlarından Çetniklerin lideri.

Brcko ve diğer bazı Bosna şehirlerindeki katliamlardan sorumlu tutuluyor.

. Drago Prcac; Sırpların kontrolündeki Omarska toplama kampının komutanı ve bu kamptaki insanlık dışı uygulamaların sorumlusu.

. Adem Celic; Hırvatların kontrolündeki Celebici kampının komutanı. Ağustos ayı içerisinde 15 Sırpın işkence ile öldürülmesinden sorumlu tutuluyor.³⁹

Eagleburger'in insanlığa karşı suç işledikleri için yargılanmalarını ve cezalandırılmalarını talep ettiği 7 kişilik listede hiçbir Bosnalı müslüman yoktur.

Clinton'un başkanlık seçimlerini kazanması Bosna-Hersek konusunda yeni umutları da beraberinde getirmiştir. Seçim döneminde verdiği mesajlar da dikkate alındığında herkes yeni başkanın daha aktif olacağı görüşündeydi. Clinton, Owen-Vance planını Sırpların ödüllendirilmesi ve müslüman Boşnakların adeta cezalandırılması şeklinde

³⁷ Financial Times, 6 Ağustos 1992.

³⁸ The Guardian, 10 Ağustos 1992.

³⁹ International Herald Tribune, 17 Aralık 1992.

değerlendirmişti. Dolayısıyla ABD'nin "alternatif" planının Sırları cezalandırması bekleniyordu.

Ancak Başkan Clinton'un birkaç haftalık bir bocalama döneminden sonra açıkladığı barış planı başlangıçta gönderdiği sinyallerin oldukça gerisinde kaldı. Gazetecilerin tabiri ile "dağ fare doğurdu".

Dünya kamuoyu ABD'nin "alternatif" barış planından Bosna-Hersek'e karşı uygulanan ambargonun kaldırılmasını, Sırlara ateşkes için kesin bir ultimatoma verilmesini ve buna uymamaları halinde Sırp bataryalarının sınırlı bir hava harekati ile yok edilmesini, daha önce varılan anlaşma gereği Sırların ağır silahlarını Birleşmiş Milletlere teslim etmesini ve son olarak da bağımsız bir devlet olan Bosna-Hersek'i etnik temellere göre 10 ayrı parçaya bölen haritanın reddedilmesini bekliyordu.

Yukardaki beklentilerin hiçbirinin yer almadığı Amerikan planı altı maddeden oluşmuştur:

1. Vance-Owen ekibine bir de ABD'li özel temsilci -büyükelçi Reginald Bartholomew atandı.
2. Belgrad hükümeti kınandı ve ambargonun sıklaştırılması ve gerekirse siyasi baskıların artırılması kararlaştırıldı.
3. Vance-Owen ikilisinin barış girişimleri desteklenecek, gerekirse yeni bir formül bulunmasına yardımcı olunacak.
4. Sırların "etnik temizleme" politikalarına karşılık olarak bir savaş suçluları mahkemesi kurulacak.
5. Bosna'ya insani yardım arttırılacak. Tarafların varacağı anlaşma ve ateşkesin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için gerekirse ABD bölgeye asker gönderecek. Ancak asker gönderme işlemi ancak ve ancak taraflar arasında anlaşma sağlandıktan sonra NATO ve BM çerçevesinde uluslararası destek olması Şartıyla gerçekleştirilecek.
6. ABD müttefikleriyle ve özellikle de Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin'le görüş alışverişinde bulunacak.⁴⁰

ABD Dışişleri Bakanı Warren Christopher'ın, planı açıklarken kendisine yöneltilen "Hani Clinton daha sert bir politika izleyecekti" sorusuna verdiği cevap "şartlar değişti" şeklinde olmuştur.⁴¹ Amerikan yönetimi, askeri müdahalenin tamamen

---

⁴⁰ Milliyet, 24 Şubat 1993.

⁴¹ age.

ihtimal dışı olmadığını ifade etmekle beraber, birçok iç ve dış nedenlerin böyle bir seçeneği en azından şimdilik ihtimal dışı yaptığını belirtmiştir.

Şubat ayı içerisinde ABD Başkanı Bill Clinton, Bosna-Hersek'e havadan yardım indirilmesi yönünde bir plan hazırlandığını ve bu çerçevede yardımın açlık sıkıntısı çeken bölgelere ulaştırılacağını belirtmiştir.⁴² Ancak yardım uçaklarına karadan ateş açılması halinde nasıl bir tutum takınılacağı henüz netleşmemiştir.

Amerikan yönetimi planı ilk açıkladığında, yardım uçaklarına savaş uçaklarının da refakat edecekleri belirtilmişti. Ancak başkan Clinton 25 Şubat günü İngiltere başbakanı John Major'la yaptığı görüşme sonrasındaki açıklamasında, C-130 tipi askeri nakliye uçakları ile yapılacak yardıma ABD savaş uçaklarının refakat etmesi fikrinden vazgeçtiğini açıkladı. Zaten Avrupalı müttefiklerden de istenen destek alınamamıştı. İngilizler ve Fransızlar planı desteklemekle birlikte aktif rol almaktan kaçınmışlardır. Nedeni de sıcak bir çatışma çıkması halinde bölgedeki askerlerinin Sırp saldırılarına maruz kalma ihtimaliydi. Ayrıca daha sonradan yardımın Sırp ve Hırvat bölgelerine de atılması kararlaştırılmıştır. Bunda Amerikan yönetiminin ilerde müslümanları destekledi suçlamasına muhatap olma korkusunun etkin rol oynadığı da iddia edilmektedir.

ABD Genelkurmay Başkanı Colin Powell'ın ortaya attığı Powell Doktrini'ne göre, Amerikan yönetimi, ancak ve ancak en az kayıpla kazanacağına kesin olarak inandığında, uluslararası kamuoyunun da desteğini alarak müdahale etmelidir.⁴³

Görünen o ki Avrupa'nın isteksiz tutumu ve Rusya'nın aseri müdahaleye karşı olması yeni başkanın daha aktif tedbirler almasını engellemiştir.

iii. Avrupa'nın Savaşa Yaklaşımı:

Avrupa Topluluğu 6 Nisan 1992 günü Bosna-Hersek'in bağımsızlığını tanımıştır. Savaşın giderek şiddetlenmesi, Topluluk'un soruna barışçı yollardan çözüm bulma çabalarını da hızlandırmıştır. 1992 yılı Şubat ayı içerisinde AT gözlemciliğinde taraflar biraraya getirilmiştir. Ancak anlaşma sağlanamamıştır.

AT Dışişleri bakanları ve ABD, Yugoslav Federal Ordusunu işgal ordusu olarak nitelendirmiş ve Belgrad'daki büyükelçiliklerini geri çekme kararı almışlardır.

AGİK bünyesinde de çalışmalar yapılmış, 13 Mayıs 1992 günü Yugoslavya'nın söz ve oy hakkı 30 Haziran'a kadar askıya alınmıştır . AGİK'in 8 Temmuz'da yayınladığı

⁴² Milliyet, 24 Şubat 1993.

⁴³ International Herald Tribune, 12-13 Aralık 1992.

bir başka bildiri ile de Yugoslavya'nın üyeliği 14 Ekim tarihine kadar yeniden askıya alınmıştır.

Avrupa Topluluğu, barış girişimlerine rağmen savaşı önleyebilecek somut tedbirler alamamıştır. Özellikle askeri müdahale konusuna pek sıcak bakılmamaktadır. Bir AT diplomatına göre Batı Bosna-Hersek'teki savaşı önleyebilmek için çok az şey yaptı ve de çok geç kaldı. Bu diplomata göre şu an bile bir güç gösterisi Bosna-Hersek'teki zulmü en azından sınırlayacaktır.⁴⁴

AT'nin Bosna-Hersek'teki savaşa ilgili diğer girişimleri "Bosna-Hersek'te Barış Süreci" bölümünde anlatılmıştır.

iv. Rusya Faktörü:

Bosna-Hersek'teki gelişmeleri çok dikkatli takip eden devletlerden biri de Rusya'dır. Tarihten gelen etnik ve dini bağlar dikkate alındığında Rusya'nın Sırlara yakın olduğu görülür. Nitekim Bosna-Hersek'teki savaşa yaklaşımlarında bu bağ önemli rol oynamaktadır. Bunun yanında Rusya, SSCB'nin bir zamanlarki süper güç konumuna tekrar nasıl sahip oluruz hesaplarıyla aktif bir dış politikadan yanadır. Bosna konusunda bunu hissettirmektedir.

Ruslara göre Yugoslavya'da saldırgan taraf Sırlar değildir. Tam aksine Sırlar kurbandırlar.⁴⁵ Bu nedenle Rusya 31 Ocak 1993 günü yaptığı açıklamada askeri bir müdahaleye karşı olduklarını ve olası bir müdahalenin Batı ile ilişkileri zedeleyeceğini açıklamıştır.⁴⁶ Başbakan Viktor S. Chernomyrdin Davos'ta katıldığı Dünya Ekonomik Forum'unda yaptığı açıklamada bu çatışmanın diplomatik yollardan durdurulabileceğine inandığını söylemiştir.⁴⁷

Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin, Parlamento içinde ve dışında Sırbistan'a uygulanan ambargonun kaldırılması ve bu ülkeye yardım yapılması konusunda şiddetli bir baskı ile karşı karşıyadır. Bazı Parlamenterler, Rusya'nın Sırbistan'a yardım yapması ve Slav ırkının koruyucusu olarak tarihi rolünü yeniden üstlenmesini istemektedirler.

Rusya, bölgeye yapılacak müdahalenin Sırları cezalandırmak için değil ancak onlara yardım etmek için yapılabileceğini savunmaktadır.⁴⁸

⁴⁴ Financial Times, 6 Ağustos 1992.

⁴⁵ International Herald Tribune, 2 Şubat 1993.

⁴⁶ International Herald Tribune, 1 Şubat 1993.

⁴⁷ age.

⁴⁸ International Herald Tribune, 2 Şubat 1993.

Devlet başkanı danışman yardımcılarında Andrei Federov, Rusya Parlamentosunun büyük bir çoğunluğunun binlerce gönüllünün Sırp saflarında çarpışmak üzere Bosna-Hersek'e gönderilmesinden yana olduğunu belirtmiştir.⁴⁹

Rusya, Sırbistan'a özellikle Tuna nehri yoluyla petrol ve gıda maddeleri göndermektedir.⁵⁰ Ayrıca Rusya bundan bir ay kadar önce yapılan gizli bir anlaşmaya binaen Bosna-Hersek'teki ve Hırvatistan'daki Sırlara geliştirilmiş füzeler dahil silah satmaktadır. Anlaşma Romanya ve Bulgaristan'da yapılan üç tur görüşmülürdün sonra sağlandı (The Observer 28 Şubat 1993).

Observer gazetesinin 28 Şubat tarihli nüshasında çıkan habere göre Sırbistan Rusya'dan T-55 Sovyet tankları, uçaksavar bataryaları ve füzesavarlar dahil 360 milyonluk silah almak hususunda anlaşmaya vardı. Aynı haberde Bosna-Hersek'in Banja Luka ve Hırvatistan'ın Krajina bölgelerinde Rus askerlere rastlandığı da yazılmaktadır.

Balkanlarda olup bitenlere karşı Rusya'nın ilgisi, pan-Slavizm'in canlandırılması yönünde değerlendirilmektedir. Halen Rusya'daki bazı aşırı görüşler bu ülkenin Bosna-Hersek'te devam eden savaşta aktif olarak Sırbistan'ın yanında yer almasını istemektedirler.⁵¹ Bunlar Rusya'nın gelecekte mevcut sınırlarının dışındaki Rus halkları ile birleşeceğini ve "Büyük Rusya" emelinin böylece canlanacağını ileri sürmektedirler. Daha sonra da Rusya, Doğu Avrupa'daki Slav kökenli halkların birleştirilmesi için uğraş verecektir. İçlerinde yazar Eduart Limonov'un da bulunduğu bu grup daha da ileri giderek, Rusya'nın kendi içerisindeki azınlıklara karşı da etnik temizleme politikası uygulamasını ve güç kullanılarak Baltık Ülkelerinin ve Rus azınlığın yaşadığı diğer bölgelerin Rusya'ya katılmasını savunmaktadır.⁵²

Rusya Dışişleri Bakanlığı, marjinal grupların varlığını kabul etmekle birlikte hükümetin ve halkın çoğunluğunun Bosna-Hersek sorununun barışçı yollardan çözülmesine taraf olduğunu açıklamıştır.⁵³ Ancak Moskova'daki Rus Parlamenterlerin çoğu hükümetlerinin Sırbistan ve Ortadoğu konularında ABD'nin ve Batının görüşlerini desteklemesini onur kırıcı olarak görmekte ve bu durumdan rahatsız olmaktadır. Sırbistan hükümeti de Rusya'nın bu ilgisini kendisine karşı yapılabilecek olası bir müdahaleyi engellemek için kullanmaktadır.

⁴⁹ International Herald Tribune, 1 Şubat 1993.

⁵⁰ The European, 16-19 Temmuz 1992.

⁵¹ International Herald Tribune, 6-7 Şubat 1993.

⁵² age.

⁵³ age.

Bosna-Hersek'teki savaşın ve Sırp saldırılarının bir an önce durdurulup saldırgan tarafın cezalandırılmasının Rusya'yı ilgilendiren bir diğeryanı da, etnik temizleme politikasının geçerli olduğu görüşünü desteklemesidir. Rusya Federasyonu içerisinde bağımsızlık isteyen halklar ve eski Sovyet cumhuriyetlerindeki Rus azınlık dikkate alındığında Bosna'daki Sırp saldırılarının durdurulması daha da önem kazanmaktadır. Bu konuya daha sonra değinilecektir.

V. BOSNA-HERSEK'TE BARIŞ SÜRECİ

Bosna-Hersek'te savaşın başlamasıyla birlikte soruna barışçı yollardan çözüm bulma arayışları da başlamıştır. Özellikle de Bosnalı halka karşı uygulanan etnik temizleme politikası açığa çıktıktan sonra bu girişimlerde artma gözlenmiştir. Ancak barış görüşmeleri dikkatle incelendiğinde, bir yılını doldurmak üzere olan savaşın önlenmesi hususunda hiçbir somut adımın atılmadığı görülecektir.

Bosna-Hersek'te başarısızlıkla sonuçlanan barış görüşmelerine her defasında yeniden başlanması sadece ve sadece Sırlara yaramaktadır. Bir başka ifade ile Sırlar zaman kazanmaktadırlar. Ambargonun da Sırlar lehine ihlali göz önüne alınırsa, görünürde uluslararası kamuoyunun icraata dönüştürülemeyen tepkisi dışında Sırları rahatsız eden bir durum yoktur. Sırlar, Bosna'da "hem savaş, hem görüş" (fight and talk) stratejisi uygulamaktadır. Yani savaş asla görüşmelerin kesilmesi için bir sebep olmadığı gibi görüşmeler de savaşın durdurulmasını gerektirmez.

Bosna'da barış sürecinin nasıl geliştiğı ve ne tür çelişkilerle dolu olduğu incelendiğinde, bu sürecin Sırların işine yaradığı iddiasının da doğru olduğu görülecektir.

i. Londra Konferansı

26-28 Ağustos tarihleri arasında toplanan konferansta alınan kararlar řu şekilde özetlenebilir:

- * Bosna-Hersek'in mevcut sınırlarının bütünlüğü tanınacak,
- * Sırların zor kullanarak toprak kazanmaları ve yerel nüfusu yerlerinden etmeleri önlenecek,
- * Ağır silahlar uluslararası denetim altına alınacak,
- * İnsancıl yardımlar BM'in koruması altında arttırılacak,

* Nihai çözüm için Cenevre'de bir mekanizma kurulacak. Alınan kararlara rağmen Bosna-Hersek'te Sırp saldırıları

devam etmiştir. Yani konferansta alınan kararlar etkin bir şekilde uygulama aşamasına geçirilememiştir. ABD Dışışleri eski Bakanı Lawrence Eagleburger, Londra konferansının savaşı durdurabileceğine inanmadığını söylemiştir.⁵⁴

Ancak Avrupa ya da daha geniş bir ifade ile Batı'nın Bosna-Hersek'teki başarısızlığı sonuçta pahalıya mal olacak gibi gözükmemektedir. Hollandalı bir diplomata göre, Londra konferansında alınan kararlar uygulanamazsa ya da Bosna'nın artık bittiği kabul edilirse, bu 1945'te çizilen tüm sınırların yeniden çizilmesini gündeme getirecektir.⁵⁵

Londra Konferansında alınan kararlar uygulanamamıştır. Bu durum Hollandalı diplomatın iddia ettiği gibi 1945'te çizilen sınırların sorgulanmasını da (en azından şimdilik) gündeme getirmemiştir. Aksine her başarısız barış girişimi askari müdahaleden çok beraberinde yeni girişimleri gündeme getirmiştir.

ii. Cenevre Konferansı

Yugoslavya barış görüşmeleri eşbaşkanları Cyrus Vance ve Lord Owen'ın girişimleriyle 2 Ocak 1993 günü Sırp, Hırvat ve müslüman liderler Cenevre'de biraraya gelmişlerdir. Temelde zayıf bir merkezi hükümet çevresinde güçlü eyaletlerden oluşan bir sistemi öngören plan, sadece Hırvatlar tarafından kabul edilmiştir. Sırp lar kendi geleceklerini belirleme haklarını saklı tutmak konusunda ısrar etmişlerdir. Bu da ilerde Sırbistan'la birleşme ideallerinin bir göstergesi olsa gerektir. Müslüman Temsilciler de Bosna-Hersek'in bağımsız bir devlet olduğu ve toprak bütünlüğünün korunması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

Konferanstan sonuç alınamaması halinde bir askeri müdahalenin gündeme geleceği tehdidi üzerine, Sırp temsilciler planı Bosna-Hersek'teki Sırp parlamentosunun onayına sundular. Sırp ların tek taraflı olarak ilan ettikleri Bosna Sırp Cumhuriyetinin parlamentosu -ki temsilcilerinin nasıl seçildiği bile belli değildir- AT ve BM temsilcileri tarafından muhatap alınmış ve kararları beklenmiştir. Bosna-Hersek'teki Sırp parlamentosu 21 Ocak 1993 günü Cenevre barış planını kabul ettiğini açıkladı.

Planın ayrıntılarını ve toprak paylaşımlarını görüşmek üzere taraflar Cenevre'de tekrar biraraya geldiler. Ancak Hırvatistan birliklerinin Sırp ların bu ülkede tek taraflı

⁵⁴ International Herald Tribune, 20 Ağustos 1992.

⁵⁵ Financial Times, 26 Ağustos 1992.

olarak ilan ettikleri Krajina Sırp Cumhuriyetine karşı saldırıya geçmeleri üzerine Sırp lider Radovan Karadzić konferansı terketmiştir. Tarafların toprak paylaşımı ve silahsızlanma konularında da anlaşmazlığa düşmeleri üzerine barış görüşmeleri 31 Ocak 1993 tarihinde hiçbir sonuç alınamadan sona ermiştir.

Cenevre Barış Planı en çok Hırvatların işine gelmekteydi. Sırlar için daha az cazip olan plan en çok müslümanları madur etmekteydi.

Hırvatlar planı kabul ettiler. Çünkü Batı Hersek'te kurdukları mini devlet Hersek-Bosna'nın kontrolü kendilerine verilmekteydi. Sırlara da Bosna-Hersek topraklarının yarıya yakını verilmekteydi. Müslümanlar, mevcut meşru hükümeti bir kenara bırakıp ülkelerini etnik temellere göre bölmeyi hedefleyen planı kabul etmediler.

Cenevre görüşmelerinin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından BM temsilcisi Cyrus Vance ve AT temsilcisi Lord Owen'in soruna barışçı yollardan çözüm bulma çabaları hızlanmıştı. İki eşbaşkan bu defa hazırladıkları planı Birleşmiş Milletler desteği ile taraflara kabul ettirmek için çaba sarfemektedirler.

Vance-Owen Planı:

Vance-Owen Planı Bosna-Hersek'i üç Sırp, üç Hırvat, üç Müslüman bölgesi ve bir de Saraybosna olmak üzere on ayrı parçaya bölmektedir.

Merkezi hükümet her üç gruptan üçer temsilci olmak üzere toplam dokuz üyeden oluşacaktır. Sırp, Hırvat ve Müslümanların merkezi hükümet için gösterecekleri üçer aday barış görüşmelerinin ortak başkanlığının onayına sunulacaktır. Hükümet başkanlığı da her dört ayda bir dönüşümlü olarak yapılacaktır.

Kararlar görüş birliği ile alınacak, üzerinde anlaşmaya varılamayan konularsa acilen ele alınmak üzere ortak başkanlığa havale edilecektir.

Saraybosna başkent olacak ve burada ortak başkanlığın daimi bir üyesi bulunacaktır.

Plana göre merkezi hükümetin yetkileri şunlardır:

- yeni anayasa ile uluslararası gözlemcilerin denetimi altında adil ve serbest seçimlerin yapılması,
- ortak başkanlığın da yardımları ile yeni bir anayasanın hazırlanması,
- BM Barışgücü askerleri ile işbirliği,
- uluslararası yardım kuruluşları ile işbirliği,
- dış ilişkiler,
- uluslararası ticaret (gümrük vergileri dahil),

- vatandaşlık,
- merkezi hükümetin vergilerinin toplanması.

On ayrı bölgeden oluşan yerel yönetimlerin sınırları etnik temele göre çizilmesine rağmen, her üç grubun da yerel yönetimlere katılması öngörülmüştür.

Yerel yönetimler bir başkan, bir başkan yardımcısı ve üyeden oluşacak, bu üyeler bölgenin etnik yapısı ile orantılı bir şekilde aday gösterilebilecektir. Yani çoğunlukta etnik grup yerel yönetimde de çoğunlukta olacak ancak her üç toplum da mutlak surette temsil edilecektir.

Yerel yönetimlerde kararlar çoğunlukla alınacak ancak, yerel anayasanın kabulü için görüşbirliği aranacaktır.

Yerel hükümetin yetkileri arasında yerel anayasanın hazırlanıp kabul edilmesi, en kısa zamanda uluslararası temsilcilerin de gözetiminde oransal temsil esasına göreserbest seçimlerin yapılması; BM koruma güçleri ve uluslararası yardım kuruluşları ile işbirliği; polis gücünün denetlenmesi; altyapının yeniden inşası ve yerel vergilerin toplanması vardır.

Merkezi hükümet ve yerel hükümetler etnik temizlemenin ortadan kaldırılması, malların ve toprakların asıl sahiplerine iadesi konusunda gayret sarfedeceklerdir. Mal ve mülklerle ilgili baskı altında verilmiş bütün kararlar iptal edilecektir. Son olarak insan haklarının ihlal edildiği ya da edilme ihtimalinin bulunduğu yerlerdeki bütün vatandaşlar uluslararası gözlemci talep etme hakkına sahip olacaklardır.⁵⁶

Sırpların ve Hırvatların gerçek hedefleri, Bosna-Hersek'te kendi halklarının çoğunlukta olduğu bölgeleri zamanla ilhak etmektir. Özellikle Sırbistan, Bosna-Hersek'te Sırp bölgelerini birbirleri ile bağlantılı hale getirebilmek için büyük çaba sarfetmektedir. Ayrıca Bosna'daki Sırpların lideri Radovan Karadžić de kendi geleceklerini belirleme haklarını saklı tutmak için diretmektedir.

Bariş planı Avrupa ve ABD tarafından desteklenmektedir.

VI. DAHA ETKİN ÖNLEMLER

i. BM Ambargosunun Tek Taraflı Olarak Sırp Lar Lehine İhlali:

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 30 Mayıs'ta aldığı ve Yeni Yugoslavya'ya ekonomik yaptırımlar uygulamasını öngören 757 sayılı karar, savaşın önlenmesine sınırlı da olsa katkıda bulunabilirdi. Ancak ambargonun katı bir şekilde uygulanması,

⁵⁶ Guardian Weekly, 7 Şubat 1993.

denetlenmesi ve de kararı ihlal eden devletlerin cezalandırılması gerekir. Oysa Bosna-Hersek'te ambargo Müslümanlara karşı işlemektedir. Sırlar çeşitli yollardan ambargoyu delmektedirler.

Silah ambargosu daha önceden çok iyi silahlanmış Sırlardan çok bu ülkenin kurbanları için işlemektedir. Çünkü Müslümanlara gönderilen silahlara el konulurken Sırlar, başta Rusya olmak üzere Yunanistan, Rusya, İtalya ve hatta Almanya'dan silah ve gıda yardımı almaktadırlar. Bosna-Hersek cumhurbaşkanı Batı'dan defalarca kendilerine silah yardımı yapmasını istemiştir. ABD Başkanı Bush'un Yugoslavya için ikinci bir Vietnam benzetmesine karşılık olarak da Bosna-Hersek devlet başkanı Aliya İzzetbegoviç; "Sayın Bush'un cephede Amerikan askerlerinin hayatlarını kaybetmemeleri gerektiği fikrine katılıyorum. Bizde savaşımaya hazır ve istekli yüzlerce insan var. Fakat malesef bu insanlar silahsızdırlar. Biz silah istiyoruz." demiştir.⁵⁷

ABD eski Başkanı George Bush ise savaşın yol açtığı ölümlerin bir an önce durdurulması gerektiğine inanmakla birlikte, bunun bir tarafa daha fazla silah vermek suretiyle gerçekleştirilebileceğine inanmadığını ifade etmiştir. Bu da isteyerek veya istemeyerek olsun sonuçta savunmasız insanların hunharca öldürölmelerine yaramaktadır.

Yunanlı tüccarlar başlangıçta Makedonya üzerinden yardım gönderiyorlardı.⁵⁸ Ancak bu konudaki eleştiriler artınca daha değişik yollar bulmuşlardır. Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da paravan şirketler kurulmuştur. Gıda yüklü kamyonlar önce Sofya'ya gitmekte, oradan da yine Makedonya üzerinden Sırbistan'a ulaştırılmaktadır. Makedonya güvenlik güçleri ve gümrük görevlileri durumdan haberdar oldukları halde korkularından bunlara engel olamamaktadır.⁵⁹

Belgrad'daki Batılı bir diplomata göre Sırbistan'a karayolu ile ulaşan petrolün çok büyük bir çoğunluğu (% 99) Yunanistan'dan gelmektedir.⁶⁰ Yunan şirketleri petrolü kara ve demiryolu ile Bulgaristan ve Romanya üzerinden göndermektedirler. Bu durum Avrupa Topluluğu yetkililerince de doğrulanmıştır. Topluluğun Akdeniz işlerinden sorumlu İspanyol parlamenter Abel Matutes, hergün bin ton kapasiteli iki trenin Romanya'ya gitmek üzere Yunanistan'dan ayrıldığını, ayrıca binlerce ton

⁵⁷ Newsweek, 18 Ağustos 1992.

⁵⁸ Foreign Report, 21 Ocak 1993.

⁵⁹ age.

⁶⁰ The Times, 16 Kasım 1992.

petrolün de kamyonlarla Bulgaristan'a gönderildiğini söylemiştir.⁶¹ Matutes, bu işi özel şirketlerin yaptığını, dolayısıyla Yunanistan hükümetini suçlamadıklarını da ilave etmiştir.

Sırbistan'a ulaştırılan petrolün temel kaynağı ve geçiş yolu Bulgaristan'dır.⁶² Bir kamyon şoförünün iddiasına göre, Bulgaristan'da boş kamyon bulmak hemen hemen imkansızdır. Kamyonlar ya Yugoslavya sınırında kuyrukta beklemekte ya da Makedonya ve Sırbistan'a doğru yol almaktadırlar.⁶³

Ambargoyu sadece Yunanlılar ihlal etmemektedir. Foreign Report'a ulaşan gizli bir Batılı diplomatik rapora göre, Macaristan üzerinden yapılan ihlallerin çoğu İtalyan ve Alman şirketleri tarafından gerçekleştirilmektedir.⁶⁴

Ambargonun ihlalini önlemek için alınabilecek tedbirleri şöylece sıralamak mümkündür:

1. Romanya ile Yunanistan'ın Sırbistan'a uygulanan ambargoyu delmelerinin engellenmesi,
2. Bu iki ülkeye Sırbistan'la olan sınırlarını kapatmaları için baskı yapılması,
3. Özellikle Tuna nehri yoluyla Rusya'dan gelen yardımların engellenmesi,
4. Batılı devletlerin Adriyatik'te uyguladıkları deniz denetiminin gerçek anlamda bir deniz ablukasına çevrilmesi,
5. Boşnaklara uygulanan silah ambargosunun kaldırılıp bu insanlara silah yardımı yapılması,
6. BM yaptırımlarının uygulanması için Sırbistan'ın dış sınırları boyunca asker konuşlandırılması.⁶⁵

ii. Savaş Niçin Önlenemiyor?

Bu konuda iki yaygın görüş vardır. Bunlardan ilki BosnaHersek halkının müslüman kimliğidir. Batılı devletler Avrupa'nın göbeğinde bir islam devleti kurulmasını istememektedirler. Dolayısıyla aktif müdahaleden kaçınarak ve hatta muhtemel bir askeri müdahalenin mümkün olamayacağını da açıklayarak Sırpların yaptığı katliamlara göz yummaktadır.

⁶¹ Financial Times, 9 Aralık 1992.

⁶² The Guardian, 16 Kasım 1992.

⁶³ age.

⁶⁴ Foreign Report, 21 Ocak 1993.

⁶⁵ International Herald Tribune, 10 Ağustos 1992.

Bu görüşü savunanlar eğer Bosna-Hersek'in yerinde bir Hristiyan devleti olsaydı Avrupa'nın bu derece sessiz kalamayacağını ileri sürüyorlar.

İkinci neden olarak uluslararası sistemin bağımsızlığını yeni kazanmış devletleri korumadaki acizliği olarak gösteriliyor.

Bosna-Hersek'teki savaş çoktan askeri müdahaleyi gerektirecek boyutlara ulaşmıştır. Buradaki vahşetten Sırlar sorumludurlar. Sorunun siyasi ya da ekonomik baskılarla çözüme ulaşması oldukça zor görünmektedir.

Uçuşa kapalı bölge ilanı da bu kuralı ihlal eden uçuşların düşürülmesi emredilmedikçe etkili olamaz. Birleşmiş Milletlerin bölgeye askeri müdahalede bulunmasından başka bir seçenek Sırları durduramayacaktır.

Bosna-Hersek'teki Birleşmiş Millatler Barış Gücünün Mısırlı komutanı General Hüseyin Ali Abdulrezzak da barışçı yolların tüketildiğini, söylenenlerin kağıt üzerinde kaldığını ve tek çözümün karadan yapılacak müdahale olduğunu söylemiştir.⁶⁶ Askeri müdahale seçeneği sınırlı bir hava müdahalesi ile hayata geçirilebilir. Sırlar tam bir ateşkese razı olduklarını açıklayana kadar Bosna-Hersek ve Sırbistan'daki Sırp askeri hedefleri bombalanabilir. Hırvatistan Devlet Başkanı Franjo Tudjman Fransız Le Figaro gazetesine yaptığı açıklamada Sırp mevzilerinin, kışlalarının, ağır silahlarının ve askeri hava alanlarının nerede olduğunu en ince ayrıntısı ile bildiklerini ve 40 savaş uçağı ile yapılacak bir askeri müdahalenin bunları yerle bir etmek için yeterli olacağını söylemiştir.⁶⁷

Batı'nın askeri müdahale konusundaki en büyük çekincesi, olası bir müdahalenin sonucunun nereye varabileceği hususundaki şüphelerdir. Müdahale sınırlı zaman içerisinde belirli hedefleri gerçekleştirmelidir. Sonuçsuz ve sürekli bir çatışma korkusu Batı'nın tereddütlerinin temel kaynağıdır.

Batılı devlet adamlarının, Bosna-Hersek'te bir bataklığa sürüklenip askerlerinin hayatlarını tehlikeye atma konusundaki şüpheleri bir ölçüde anlaşılabilir. Ancak bu tür şüphelerin açığa vurulması ve askeri müdahalenin mümkün olamayacağını açıklanması, yalnızca Sırp liderlerinin ve askerlerinin daha rahat hareket etmesine yaramaktadır.

Batı en azından Boşnaklara silah yardımı yapabilir. Boşnaklar halen devam eden savaşta Hırvatların ve Sırlar ortak kurbanı haline gelmiştir. Savaş her iki devletin de toprakları dışında ancak Bosna-Hersek toprakları içerisinde cereyan etmektedir.

⁶⁶ The Times, 18 Ocak 1993.

⁶⁷ Hürriyet, 18 Ocak 1993.

Bosnalı Müslümanlar her vesile ile silaha ihtiyaçları olduğunu dile getirmektedirler. Bosna-Hersek Devlet Başkanı Alia İzzetbegoviç de Batılı devletlerin askerden önce kendilerine silah göndermelerini istemiştir.

Bosna-Hersek'te devam eden savaşın boyutları ve kış şartları da dikkate alındığında birşeyler yapılması gerektiğinde herkes hemfikirdir. Ancak neler yapılabileceği konusunda çeşitli görüşler vardır. Askeri müdahale dışında bazı seçenekler de mevcuttur.

Öncelikle Birleşmiş Milletler ambargosu daha da sıkılaştırılmalı ve iyice denetlenmelidir. Ambargoyu ihlal eden devletler uyarılmalıdır. Adriyatik Denizinde konuşlandırılmış savaş gemileri şüpheli gördükleri gemileri durdurup arama yetkisine sahiptirler. Ancak dur emrine uymayıp yoluna devam eden gemilere ateş açma yetkisi yoktur. Ateş açma yetkisine sahip savaş gemileri Tuna nehri girişine de konuşlandırılabilir.

Bosna-Hersek'te zorlaşan kış şartları nedeniyle açlık ve soğuktan ölümler her geçen gün artmaktadır. Bu insanları kurtarmak için gıda yardımları güvenli bir şekilde ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmalıdır. Birleşmiş Milletler konvoyu ile gönderilen yardımların büyük bir kısmı Sırlar tarafından alıkonmaktadır. Şubat ayının ikinci haftası içerisinde BM yardımlarına karşı bir boykot yapılmıştır. Bosna'nın doğusunda Sırp ablukası altındaki bölgelerde savaşın başlamasından bu yana yaklaşık 10 aydır herhangi bir yardım göremeyen 100.000 müslümanın içinde bulunduğu açlık krizine dünyanın dikkatini çekmek için başlatılan boykot bir hafta sonra sona erdirilmiştir. Bosna-Hersek devlet başkanı Alia İzzetbegoviç boykotun hedefine ulaştığını ve kamuoyunun dikkatinin yardım alamayan bu bölgeye çekildiğini ifade etmiştir.⁶⁸

iii. Savaş Ne Zaman Bitecek

Bosna-Hersek'te savaşın bitmesi yakın gözükmemektedir. Çünkü Sırlar da Hırvatlar da istediklerini fazlasıyla elde etmiş durumdadır. Bosna-Hersek topraklarının yüzde 70'i Sırların, yüzde 25'i de Hırvatların elindedir. Nüfusun yüzde 44'ünü oluşturan Müslümanlar ise toprakların sadece yüzde 5'ini kontrol etmektedirler. Bosna'daki Sırların lideri Radovan Karadžić Sırlarla Hırvatların Bosna-Hersek'i paylaşma konusunda anlaşmak üzere olduklarını ve Müslümanlar için de biraz olsun toprak alabilmek için henüz vaktin geçmediğini söylüyor ve ekliyor; "Şimdi görüşmelere

---

⁶⁸ Türkiye, 22 Şubat 1993.

başlamazlarsa herşeyi kaybederler."⁶⁹ Sırp lar için bundan sonraki temel hedef ve savaşı n bitir ilmesinin en önemli şartının toprak kazanç larının dünya kamuoyu tarafından meş rulaştırılmasıdır.

Bosna-Hersek'te savaşı n bitmesi dünya kamuoyunun baş langıç tan daha büyük bir Sırbistan ve Hırvatistan'ın varlığını kabul etmesiyle mümkün gözük mektedir. Bu durum Sırp lider Radovan Karadziç tarafından da daha önce teyid edilmiştir. Karadziç "Bir gün hep beraber oturup barış yapacağız. Bunun için toprak tavizinde bulunabiliriz. Ş u anda Bosna-Hersek topraklarının yüzde yetmiş i bizim kontrolümüz altındadır. Ancak bizim gerç ekte istediğ imiz sadece yüzde atmış dördüttür"⁷⁰ demiş ti.

VII. SONUÇ

Bosna-Hersek, Kuveyt'in Irak iş galinden kurtarılmasından sonra baş ladiğı iddia edilen yeni dünya düzeni için gerç ek anlamda bir test olmuştur. Ayrıca dünya politikası için de önemli dersler çıkarılması gereken bir örnektir.

Yıllardır komünist ideolojinin yayı lmacı politikalarına dünyanın her bölgesinde karşı koyan Batı'nın, Avrupa'nın göbeğindeki savaşı durduramaması ister istemez bu konuda ne derece istekli ve samimi olunduğ u hususunda ş üpheler uyandırmış tır. Ayrıca Kuveyt'in iş galine ş iddetle karşı çıkıp dünya kamuoyunu ayağ a kaldıran ve bağı msız bir devletin toprak bütünlüğü ihlal edildiğ i için askeri müdahalede tereddüt etmeyen Batı'nın bir başka bağı msız devlet Bosna-Hersek'te yapılanları önleyememesi, askeri müdahaleye yaklaş maması demokrasi, insan hakları, devletlerin egemenliklerine saygı gibi konulardaki duyarlılığı na da gö lge düş ürmüş tür. Devletlerin toprak bütünlüklerine saygı gösterilmesi ve sınırların zor kullanılarak değ iş tirilememesi yeni dünya düzeninin en temel ilkeleridir. ABD eski Başkanı George Bush da yeni dünya düzenini Doğulu-Batılı, Kuzeyli-Güneyli tüm devletlerin barış içerisinde bir arada yaş ayabilecekleri bir düzen olarak tanımlamış tır.⁷¹

O zaman dünya devletlerinin bağı msız bir devlet olarak Bosna-Hersek'in toprak bütünlüğü neden korunmamış tır ya da korunamamış tır? Bu soruya makul bir cevap verilemedikçe yeni dünya düzeninden bahsetmek ne derece anlamlı olur? Aksine mevcut durum tarihten beri süregelen "güçlü haklıdır" felsefesinin geçerliliğini koruduğ unu gösterir.

⁶⁹ The Economist, 22 Ağustos 1992.

⁷⁰ Financial Times, 12 Ağustos 1992.

⁷¹ T.B. Miller, "A New World Order" World Today, Ocak 1992. Vol.48, No:1, sayfa:7.

Bazı sosyal bilimciler ve politikacılar Bosna-Hersek'i küçük bir Yugoslavya olarak tanımlamaktadırlar. Dolayısıyla onun da aynı kaderi paylaşması yani dağılması gerektiğini iddia etmektedirler.

Etnik yapısı karmaşık olmasına rağmen Bosna-Hersek'i eski Yugoslavya'dan ayıran önemli özellikler vardır. Eski Yugoslavya Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batılı devletlerin isteği doğrultusunda Sırp, Hırvat, Sloven, Müslüman, Karadağ ve Makedonya halklarının zorunlu olarak bir araya getirilmeleri sonucu zorla oluşturulmuş bir devlettir.⁷² Oysa Bosna-Hersek'te yüzyıllardır Sırp, Hırvat ve Müslümanlar bir arada yaşamışlardır.

Bu nedendir ki Bosna-Hersek devlet başkanı Aliya İzzetbegoviç, komşu Hırvat ve Sırp cumhurbaşkanlarının aksine milliyetçilik kartını oynamaktan kaçınmıştır. Çünkü milliyetçiliği körüklemek, Bosna-Hersek'i bölmekten başka bir işe yaramayacaktır.

Devletlerin dış politikaları için belirleyici unsur o devletin ulusal çıkarlarıdır. Bu çıkarlar ciddi bir şekilde tehdit edilmedikçe, birilerinin dünya barışı adına ortaya çıkıp suçluyu ya da saldırgan devleti cezalandıracağını beklemek biraz da tarihin akışına karşı çıkmak gibi olur.

Avrupa Bosna-Hersek'teki savaşa ilişkin olarak baştan beri birtakım yanlış politikalar izlemiştir. Daha savaşın başlangıcında kararlı bir tutum sergileyememiştir. İlk politika her ne pahasına olursa olsun, Yugoslavya'nın bütünlüğünün korunması idi. Çünkü o zamanlar eski Sovyetler Birliği henüz dağılmamıştı. Yugoslavya'nın bölünmesini kabul etmek Sovyetler Birliği içindeki cumhuriyetlerin bu yöndeki taleplerine de prim vermek olacaktı. Bu nedenle başlangıçta Yugoslavya'nın bütünlüğünün korunması yönünde çaba sarfedildi. Ancak daha sonra bunun mümkün olamayacağı görüldüğünde bu politikadan vazgeçildi.

Avrupa'nın ikinci hatası Belgrad'ın tepkisine yol açıp sivil halka yapılan zulmü daha da arttırır endişesiyle cumhuriyetleri tanımada tereddütlü davranması olmuştur. Ancak Sırbistan saldırılarına devam etmiştir. Daha sonra da Avrupa Topluluğu özellikle Almanya'dan gelen baskılar sonucunda Slovenya ve Hırvatistan'ın ardından da Bosna-Hersek'in bağımsızlıklarını tanımıştır.

Bağımsızlıkların tanınmasından sonra hatalar zincirine adeta bir yenisi eklenerek uluslararası tanınmanın askeri müdahaleyi gerektirmediği açıklanmıştır. Askeri müdahalenin ne derece mümkün olabileceği tartışılabilir. Bazılarına göre en azından

---

⁷² The European, 12-18 Mart 1992.

sınırlı bir müdahale mümkündür. Ancak bu olasılık tamamen kapalı olsa bile ABD başta olmak üzere diğer güçlü dünya devletlerin askeri müdahalenin mümkün olmadığı şeklindeki açıklamaları Sırbistan'ı bir ölçüde saldırılara teşvik etmiştir. Bu seçenek bir blöf olarak da etkili bir silah olarak Sırbistan'a karşı kullanılabilirdi.

Yapılan bir başka hata da Vietnam ve Afganistan örneklerini ileri sürerek askeri müdahalenin gerilla savaşında etkisiz kalacağı iddialarıdır.⁷³ Bir defa Sırbistan Vietnam değildir. Sırbistan tüm dünya devletleri tarafından dışlanmış ve arkasında Sovyetler Birliği gibi bir süper devlet de yoktur. Büyük devletlerin hepsi de Sırbistan'ın politikasını kınayarak savaşın bir an önce durdurulmasından yana olduklarını açıklamışlardır. Ancak dünya kamuoyunun bu konudaki kararsızlığı zamanla Sırbistan'a da başlangıçtaki yalnızlıktan kurtulma fırsatı vermiştir.

Batının askeri müdahaleye yaklaşmaması ile ilgili çeşitli iddialar vardır. Bunlardan birisi kamuoyunun bu konuda isteksiz olmasıdır. Bir diğer iddia ise de savaşın Avrupa'nın belli bir bölgesinde sınırlanmış olması ve büyük devletlerin çıkarlarını tehdit eder bir durumda olmamasıdır. Ayrıca Batının Avrupa'nın göbeğinde bir isam devleti kurulmasını istemediği görüşünde olanlar da vardır. Bu iddia sahipleri ABD ve Batının üstü kapalı bir şekilde Sırbistan'ı desteklediğini de ileri sürmektedirler.⁷⁴

Globalleşme, dünya barışı, dünya toplumu, demnokrasi gibi kavramlardan samimi olarak bahsedilecekse artık soykırım, etnik temizleme, asimilasyon, toplama kampları gibi kavramların da tarihte kalmış olması gerekir.

Etnik temizleme politikası Bosna-Hersek'te çalışmışsa Burma, Kamboçya, Rusya Federasyonu ya da başka bir devlette de çalışabilir demektir.⁷⁵ Çünkü Bosna-Hersek diğerleri için de bir örnek teşkil etmektedir. Dolayısıyla Bosna-Hersek de Kuveyt'te olduğu gibi saldırgan devletin cezalandırıldığı bir örnek teşkil etmeliydi.

Dünya devletlerinden birçoğu, bünyesinde birden fazla ulus barındırmaktadır. Rusya Federasyonu bu konudaki en belirgin örnektir. Milliyetçilik rüzgarlarının yeniden canlandığı günümüzde etnik temizleme politikasının cezalandırılmaması çok tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Sırbistan şu ana kadarki haliyle bünyesinde çeşitli ırktan insanları barındıran ve zaman zaman bunlarla başı derde giren devletleri onlara karşı daha sert tedbirler almak konusunda cesaretlendirmiştir.

⁷³ The Times, 5 Ağustos 1992.

⁷⁴ The Guardian, 10 Ağustos 1992.

⁷⁵ International Herald Tribune, 6 Ağustos 1992.

The Economist dergisinde çıkan bir yorumda Boşnaklar "elbiselerine bakınca varlıklı ve zengin, yüzlerine bakınca yoksul ve umutsuz" diye tanımlanmışlardır.⁷⁶ Bundan ıkarılacak mesaj ise savaşın tarih kitaplarında kalmadığı ve sadece fakir ülkelere özgü olmadığıdır. Savaş Avrupa'nın göbeğinde de olabiliyor.

---

⁷⁶ The Economist, 1 Ağustos 1992.